

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 27 Sayı: 54 (Year: 27 Issue: 54)

Eylül 2024 - Mart 2025 (September 2024 - March 2025)

E-ISSN: 2149-9098

2024, 27(2): 258-286

DOI: 10.18691/kulturveiletisim.1509297

Araştırma Makalesi

Bir Baskı Aygıtı Olarak Basın İlan Kurumu: Evrensel Gazetesi Örneği *

Vahdet Mesut AYAN **

Öz

Basın İlan Kurumu (BİK) 1961 yılında kurulan, resmî ilan ve reklamların fikir ve görüşleri gözetilmeksizin gazetelere dağıtılmasını sağlayan bir kuruluştur. Dolayısıyla gazetelere resmî ilan ve reklamların dağıtılması BİK'in en temel görevlerinden biridir. Bu durum, BİK'i ulusal ve yerel gazeteler için önemli bir finansman kaynağı haline getirmektedir. Ancak dağıtım konusu ve BİK'in resmî ilan ve reklam durdurma cezaları son yıllarda kamuoyunun gündemine gelmektedir. BİK'in siyasal iktidara mesafeli yayın organlarını özellikle cezalandırdığı hem haberlere hem de akademik çalışmalara konu olmaktadır. Örneğin Türkiye'de 1995'te yayın hayatına başlayan, sol-sosyalist bir perspektife sahip *Evrensel* gazetesi, özellikle 2019-2022 yılları arasında sürekli olarak cezalara maruz kalmış, 2022'ye gelindiğinde ise gazetenin resmî ilan ve reklam alması tamamen durdurulmuştur. Yayınlarında ağırlıklı olarak işçi sınıfının sorunlarını gündeme getiren, sosyalist bir okur kitlesine sahip ve günlük tirajı 2500-3500 arasında değişen *Evrensel* için resmî ilanlar önemli bir finansal kaynaktır. Bu çalışma, BİK tarafından *Evrensel*'e verilen ilan ve reklam kesme cezalarını gazete okur ve çalışanlarının görüşleri üzerinden değerlendirmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular şunlardır: *Evrensel* hem okur hem de çalışanları tarafından işçi sınıfı basını olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte gazetenin yayın politikası ve kimliği ile bu cezalar okur ve çalışanlarca ilişkilendirilmiştir. Cezalar, gazete okur ve çalışanları tarafından basın özgürlüğüne müdahale olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda bu cezaların ardında BİK'in siyasi etkilere açık yapısının bulunduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Basın İlan Kurumu (BİK), resmî ilan ve reklamlar, *Evrensel* gazetesi.

* Geliş tarihi: 02.07.2024. Kabul tarihi: 11.09.2024

** Bağımsız Araştırmacı

Orcid No: 0000-0002-7481-1848, vahdetmesut@gmail.com

Research Article

Press Advertisement Agency as an Instrument of Repression: The Case of Evrensel*

Vahdet Mesut AYAN**

Abstract

The Press Advertisement Agency (BIK) was established in 1961 to distribute official announcements and advertisements to newspapers regardless of their opinions and perspectives. Consequently, the distribution of official announcements and advertisements to newspapers is one of the most fundamental functions of BIK. This situation makes BIK an important source of financing for national and local newspapers. It has been the subject of both news reports and academic studies that BIK particularly penalizes media outlets that are distant from the government. For instance, the *Evrensel* newspaper, which started publishing in Turkey in 1995 and has a left- socialist perspective, was continuously subjected to fines, especially between 2019 and 2022, and in 2022, the newspaper was completely suspended from receiving official announcements and advertisements. Official advertisements are an important financial source for *Evrensel*, which mainly raises the problems of the working class in its news articles, has a socialist readership and has a daily circulation of 2500-3500. This study evaluates the fines imposed on *Evrensel* by the BIK through the views of the newspaper's readers and employees. The study reached the following conclusions: *Evrensel* was evaluated as a working class press by both its readers and employees. In addition, these fines were related to the newspaper's editorial policy and identity by readers and employees. The fines were defined by readers and employees as an intervention in freedom of the press. In other words, readers and employees pointed to the politically influenced structure of BIK as the reason behind the fines.

Keywords: Press Advertisement Agency (BIK), official announcements, *Evrensel*

---

* Received 02.07.2024. Accepted: 11.09.2024

** Independent Researcher

Orcid No: 0000-0002-7481-1848, vahdetmesut@gmail.com

Bir Baskı Aygıtı Olarak Basın İlan Kurumu: Evrensel Gazetesi Örneği

Giriş

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askerî müdahalenin ardından kurulan Basın İlan Kurumu (BİK) basın alanında müeyyide uygulayabilen önemli bir denetleyici organdır. Türkiye'de resmî ilan ve reklamların süreli yayınlara dağıtımının sağlanmasında yetkili kuruluş da BİK'tir. Bu dağıtımın süreli yayınlar arasında fikir ve içtihat farkı gözetmeksizin yapılacağı 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunu'nda (Mad. 32) belirtilmesine rağmen özellikle son yıllarda bu kurumun müeyyideleri kamuoyunda tartışılmaktadır. Bu makale, bilhassa 2019'dan itibaren resmî ilan ve reklam durdurma cezalarıyla karşılaşan *Evrensel* gazetesinin okur ve çalışanlarının cezalar hakkındaki düşünceleri üzerinedir. Bu noktada BİK tarafından *Evrensel*'e verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarının okur ve çalışanlar tarafından ne şekilde anlaşıldığı; okur ve çalışanların gazeteyi nasıl tanımladığı; basın özgürlüğü, kamu yararı gibi kavramların okur ve çalışanlarca nasıl değerlendirildiği, cezalarla bu kavramlar arasında nasıl bir ilişki kurulduğu soruları çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bunun yanında cezaların *Evrensel*'deki gazetecilerin çalışma koşulları ve özlük haklarına ne tür bir etki yaptığı da çalışmanın cevap aradığı sorulardır. Bu soruların gazetenin okur ve çalışanları tarafından cevaplanması, gazeteye verilen cezaların geniş kapsamlı etkisini gösterebilir. Çalışmanın birbiriyle ilişkili iki temel varsayımı vardır: İlk olarak BİK'in *Evrensel*'e verdiği cezaların ardında kurumun siyasi etkilere açık yapısı bulunmaktadır. İkincisi cezalar gazetenin yayın politikasıyla ilişkilidir ve müeyyideler basın özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Bu varsayımlar etrafında BİK'in kuruluş amaçlarına ve kurumun tarihsel/toplumsal bağlamda dönüşümüne odaklanan ilk bölümün ardından çalışmada, *Evrensel* gazetesi hakkında önemli görülen noktalara değinilecektir. Bu iki bölümü takiben alan araştırmasının bulgularına yer verilecektir. Araştırma kapsamında *Evrensel* çalışanları ve okurlarıyla 5-25 Haziran 2024 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında seçilen örneklem, gazete okur ve çalışanlarının tamamını temsil etmemekle birlikte çalışmada varılan sonuçlar, literatür ve arşiv taraması, BİK'in kurumsal tarihi ve son

yıllardaki uygulamalarıyla görüşmelerde elde edilen verilerden ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda gazetenin beş çalışanı ve beş okuru olmak üzere toplamda on katılımcıyla görüşmeler yapılmış, görüşmeler gönüllülük esasına göre belirlenmiş, çalışma kapsamında oluşturulan sorular yüz yüze, telefon veya mail yoluyla iletilmiştir. Çalışan ve okurlara gazetecilik mesleğini nasıl anlamlandırdıkları, *Evrensel*'i diğer basın kuruluşlarından ayıran nitelikleri, gazeteye verilen cezaları nasıl değerlendirdikleri, cezaların basın özgürlüğü ve kamu yararını nasıl etkileyebileceği gibi sorular sorulmuştur. Bundan farklı olarak okur ve çalışanların çözüm önerilerinin neler olduğuna da yanıt aranmıştır. Okurlar (O1, O2, O3, O4, O5) ve çalışanlar (Ç1, Ç2, Ç3, Ç4, Ç5) ayrı ayrı kodlanmıştır.

Tablo 1. Evrensel okurlarının demografik bilgisi

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu
O1	Kadın	43	Ortaöğretim
O2	Erkek	44	Lisans
O3	Erkek	40	Lisansüstü
O4	Kadın	31	Lisans
O5	Erkek	39	Lisans

Tablo 2. Evrensel çalışanlarının demografik bilgisi

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek Deneyimi	Gazetedeği Görevi
Ç1	Kadın	37	Lisans	17 yıl	Editör
Ç2	Kadın	39	Lisans	13 yıl	Muhabir
Ç3	Kadın	36	Lisans	9 yıl	Muhabir
Ç4	Erkek	40	Lisans	10 yıl üzeri	Editör
Ç5	Erkek	37	Lisans	10 yıl	Muhabir

Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı ve yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Makale kapsamında bu yaklaşımın tercih edilmesinin ise birden fazla nedeni vardır: Öncelikle bu yaklaşım, katılımcıların tecrübe ettikleri alandan veri toplamaktadır. İkincisi yaklaşım, açık uçlu sorularla katılımcıların deneyim ve tecrübelerinin derinlemesine elde edilmesini sağlamaktadır. Üçüncüsü nitel yaklaşım, kuramsal artalan ile katılımcıların görüşlerini, herhangi bir duruma atfettikleri anlamları organize ederek anlamlandırmaya çalışmaktadır. Dördüncüsü nitel yaklaşımla literatür kısmında eleştirilen bir durumu, katılımcıların yorumları ile kontrol etme veya zenginleştirme imkânı elde edilmektedir. Bununla birlikte nitel yaklaşım, işaret edilen bir sorunun bütüncül bir biçimde açıklanmasına da olanak tanımaktadır (Creswell, 2013; 45-47).

BİK üzerine az sayıda araştırma makalesi ve tez çalışması ortaya konmuştur. Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanım, İşletme anabilim dallarında yüksek lisans ve doktora tezlerinde BİK, ekseriyetle yerel basın merkezli incelenmiştir (Üstün, 2010; Öç, 2014; Yakışır, 2016; Alantor, 2021; Oranlı, 2022; Engin, 2023). Bu çalışmalar, BİK'in yerel basının gelişimindeki rolüne değinirken yerel basının BİK tarafından finanse edilmesi, BİK'in yerel basın düzeyinde ilan ve reklam dağıtım politikaları ve yerel gazetelerin dijital dönüşüm sürecinde BİK'in rolü üzerinedir. Bunun yanı sıra Hasan Üstün'ün (2010) genel olarak devletin resmî ilan ve reklam dağıtım politikalarını konu edinen; Halil Emre Deniz'in (2020) BİK'in basın üzerindeki vesayetçi rolünü tartışan doktora tezleri de bu alandaki literatürün önemli çalışmalarındandır. İlaveten Gül Karagöz Kızılca ve Fikret Kemal Kızılca'nın (2022) araştırması ise BİK'in 2017-2021 yılları arasında verdiği resmi ilan ve reklam kesme cezalarındaki değişimi, kurumun kuruluş amacı çerçevesinde değerlendirmekte ve cezaların politik bir yönetime sahip olduğu sonucuna varmaktadır.

Literatür incelendiğinde BİK tarafından cezaya maruz bırakılan gazetelerin okur ve çalışanları üzerine herhangi bir araştırmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Bu makale buradaki eksikliği de tamamlayarak cezalandırma süreçlerinin gazete okur ve çalışanları tarafından nasıl ve hangi kapsamda değerlendirildiğini sergileme amacı taşımaktadır. Çalışmanın önemi de buradan ileri gelmektedir.

Basın İlan Kurumu Üzerine

Kurulduğu 1961'den bu yana BİK, zamanın ekonomik ve politik koşullarıyla birlikte dönüşüme uğramıştır. Ancak BİK'in kuruluşunu sağlayan temel koşullar 1950'li yılların siyasi ikliminde aranabilir. 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'nin (DP) basın politikaları¹ resmî ve özel ilanların dağıtımını konusunu gündemde tutmuştur. İktidarı süresince bu alandaki kararnamelerle resmî ilan ve reklamların dağıtılması hususunda birden fazla değişiklik yapan DP, tedricen ilan dağıtımını merkezileştirmiştir (Üstün, 2010: 52; *Resmî Gazete*, 1951). DP'nin bilhassa son yıllarında yapılan düzenlemelerle özel ilan ve reklamların dağıtımını doğrudan ilgili bakanlığa devredilmiş, bunun sonucu olarak da dağıtım alanında bir devlet tekeli ortaya çıkmıştır (Karagöz Kızılca ve Kızılca, 2022: 13).

27 Mayıs 1960'taki askerî darbe ile DP'nin iktidardan uzaklaştırılması, ülkenin hem temel yapısında hem de üstyapı olarak sıralayacağımız uğraklarda önemli değişimler yaratmıştır.² Üstyapıda Milli Güvenlik Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ordu Yardımlaşma Kurumu gibi kuruluşlar, 27 Mayıs 1960 sonrası oluşturulan yeni düzenin önemli temsilcileridir. Basın İlan Kurumu da 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askerî müdahalenin sonrasında 9 Ocak 1961 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanan 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunla kurulan "kamu tüzel kişiliğini haiz ve özel bütçeli bir idaredir" (BİK, 2024).

BİK'in teşekkül etmesini sağlayan 9 Ocak 1961 tarihli *Resmî Gazete*'de kurumun görevleri; resmî ilanların süreli yayınlarda yayımlanmasını sağlamak, süreli yayınlara ve basın dernek ve sendikalarına kredi vermek, basın mensuplarına borç tahsis etmek, basının her türlü ihtiyaçlarını (kâğıt, mürekkep, makine vb.) karşılamak ve bunları sağlamak adına her türlü sosyal girişimde bulunmak olarak sıralanmıştır (*Resmî Gazete*, 1961). Burada sıralanan görevler, BİK'in salt resmî ilan ve

---

¹ Bu politikalar için ayrıca bkz (Topuz, 2011: 193; Bulunmaz, 2012: 208).

² 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen darbe, temel ve üstyapıda değişime neden olmuştur, çünkü darbe 1960 öncesi ülkenin temel ve üstyapı uğraklarındaki krize bir cevap olarak ortaya çıkmıştır. Temel yapıda DP'nin temsil ettiği ticaret burjuvazisi ve onun kurumlarıyla sanayi burjuvazisi arasında cereyan eden ekonomi politikasının belirlenmesinde yaşanan bunalım, 27 Mayıs'ın ardındaki en önemli etmendir (Savran, 2016). Temelde yaşanan bu bunalım, kendini ülkenin üstyapı uğraklarında da göstermiş, ticaret burjuvazisinin talep ve çıkarları doğrultusunda hareket eden DP, Meclis'ten aldığı yetkileri yargı ve basın üzerinde ciddi bir baskı unsuru olarak kullanırken, burjuvazinin diğer temsilcisi ve siyasal partilere de baskı yöneltmiştir. Her iki alandaki kriz, 27 Mayıs 1960'ta sanayi burjuvazisi lehine çözülmüştür (Savran, 2016).

reklamların dağıtımıyla görevli olmadığını, basın mecralarını ve çalışanlarını desteklemeye dönük amaçlarının da bulunduğunu göstermektedir. İstanbul merkezli BİK'in teşkilatı Genel Kurul, Denetçiler, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük ve şubelerden oluşmuştur (Mad. 4). Resmî ilan ve reklamların dağıtımı ise 36 üyeden oluşan; ancak üçte biri basın, üçte biri hükümet ve kalan üçte biri de "bağımsızlar gurubu" olarak adlandırılan bürokrat ve akademisyenlerden oluşan BİK Genel Kurulu'na bırakılmıştır (Oranlı, 2022: 61; Üstün, 2010: 75).

Resmî ilanların BİK Genel Kurulu tarafından gazeteler arasında fikir ve anlayış farkı gözetilmeksizin dağıtılması (Mad. 32), DP hükümetlerinin bu konuda yol açtığı tahribatı giderme amacı taşımaktadır. BİK ile birlikte ilan dağıtımını üstlenecek kuruluşun idari yapısı özerkleşmekte ve kuruluş bu özerk yapı ile basın mecralarına eşit bir mesafede konumlanma gayesi taşımaktadır. Bu durum, resmî ilan dağıtımını siyasal iktidarın keyfi tutumundan bağımsızlaştırmıştır (Karagöz, 1999: 107).³

Bununla birlikte BİK ve ilan dağıtım uygulamaları 1960-1980 yılları arasında hem Meclis'te hem de basında ciddi tartışmalara neden olmuştur. Tartışılan konular arasında *naylon basın* ve *naylon gazetecilik*,⁴ ilan alım için gazetelerin yanıltıcı tiraj uygulamaları, gazete kâğıt temini ve resmî ilanların ıslahı, ticari gazetelerin gerçekdışı abone bildirimleri ve BİK yönetim yapısı bulunmaktadır. Nitekim, BİK'in yönetim yapısı yıllar içinde fikir işçileri aleyhine; hükümetlerin lehine bozulmuştur. Örneğin henüz 1962'de Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın Genel Kurul'a temsilci göndermesi hukuki gerekçelerle engellenmiş; 1963 ve 1965'te gazete temsilcileri birer kişi azaltılmıştır. İlaveten 1979'da 195 sayılı Kanun'un Genel Kurul'un yapısını belirleyen maddesindeki değişikliklerle Başbakanlık ve Kültür Bakanlığı'ndan birer temsilcinin Genel Kurul'a atanmasının yolu açılmıştır (Üstün, 2010: 95-96; Deniz, 2019: 215).

³ 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından göreve gelen Milli Birlik Komitesi'nin aldığı kararlar, BİK'in kuruluş amacını tamamlar niteliktedir. Zira bu süreçte basın ve çalışanları için önemli bir baskı unsuru olan "Neşir Yoluyla veya Radyo ile yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkındaki 6334 sayılı Kanun" ile bu kanunu değiştiren 6732 sayılı kanunlar kaldırılmıştır.

⁴ BİK Kanununda gazetelerin resmî ilan ve reklam alabilmesi için belirli ödevleri vardır (Mad. 34). Buna göre gazeteler, sarı basın kartına sahip en az 12 kişi çalıştırmak zorundadır. Ancak ilan alabilmek ve bu koşulları sağladığını göstermek için bazı gazeteler, mesleği icra etmediği halde bazı kişileri gazetede çalışır göstermektedir. Bu kişiler sarı basın kartının sağladığı imkânlardan yararlanmak amacıyla sigortalarını ve vergilerini kendileri ödemektedir. *Naylon gazeteci* tanımı buradan ileri gelmekteyken; *naylon basın* da bu kişileri bünyesinde gazeteci olarak gösteren mecralardır (Deniz, 2019: 187).

Bu süreçte yönetim yapısı iktidara yakınlaşırken, BİK'in kuruluş gayesini dönüştüren gelişmeler de vuku bulmuştur. BİK Kanunu'nun 49. maddesinde, basın mecralarına yüklenen ödevlere ve Basın Ahlâk Esaslarına aykırılık gösteren durumlarda gazete ve dergilere ilan ve reklam kesme cezası verileceği yer almaktadır. Dolayısıyla resmî ilan ve reklamların durdurulmasında kanuna aykırılık veya yönetmeliğe uymama durumlarının yanı sıra Basın Ahlâk Esasları da mevzuatın dahilindedir (Karagöz Kızılca ve Kızılca, 2022: 18). Bununla birlikte Basın Ahlak Esaslarının nasıl uygulanacağı ancak 18 Kasım 1994'te gerçekleşen BİK Genel Kurulu'nun aldığı bir kararla saptanmıştır. Bu kararlar dönemin siyasal atmosferiyle yakından ilişkilidir, haliyle 1980'den sonra basına karşı uygulanan politikalara uyumludur (Topuz, 2011: 230). Basın Ahlâk Esasları 17 bentten oluşmaktadır. Bu esasların içinde, "*Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve Cumhuriyetin insan haklarına dayalı, demokratik, lâik, hukuk devleti niteliği, Atatürk ilke ve inkılâpları ve Anayasa'nın 174'üncü maddesinde yazılı 'İnkılâp Kanunları' aleyhine yayın yapılamaz*" (a bendi), "*Şiddet ve terörü özendirerek; uyuşturucu maddeler ve her türlü örgüt suçları ile mücadeleyi etkisiz kılacak yayın yapılamaz*" (d bendi), "*Ahlâka aykırı yayın yapılamaz*" (h bendi), maddeleri bulunmaktadır (*Resmî Gazete*, 1994).

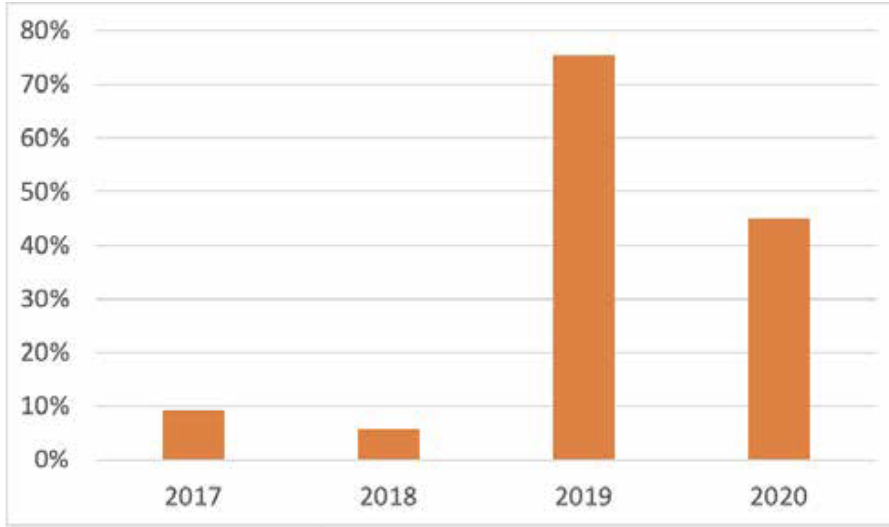
Yukarıda sıralanan maddeler, basın özgürlüğü sınırlarının devlet tarafından belirlenmesini beraberinde getirirken; medya mecralarının mali gücünü kısıtlama konusunda kamu erkine olanak tanımıştır. Bununla birlikte BİK'in bu husustaki uygulamaları farklılık göstermiş, bilhassa AKP'ye yakın "havuz medyası" dışındaki yayın organlarının resmî ilan ve reklam alma hakları Basın Ahlâk Esasları çerçevesinde engellenmiştir (Karagöz Kızılca ve Kızılca, 2022: 20). Örneğin BİK'in 2020 yılı Faaliyet Raporu'na göre⁵ 2020'de resmî ilanların yüzde 78'i iktidara yakın

⁵ BİK'in web sitesinde ilgili faaliyet raporlarına ulaşılamamıştır (BİK, 2024). Bunun üzerine Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında 2016-2023 yılları arasında ulusal gazetelere verilen cezaların sayısı ve ceza verilen gazetelerin bilgisi istenmiştir. Ancak 12 Haziran 2024 tarihli ve 2402029218 sayılı dilekçeye şu cevap verilmiştir: "Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler." hükmü uyarınca; başvurunuzda belirtilen bilgilerin gönderilmesine imkân bulunmamaktadır." Bunun üzerine aynı kanun kapsamında 2019-2023 yıllarına ait faaliyet raporları için BİK'e 7 Ağustos 2024 tarihli ve 2402741281 sayılı bir başvuru daha yapılmıştır. Bu başvuruda faaliyet raporlarının web sitesinde yayımlanmamasının nedeni sorulmuş ve bu raporların tarafımıza iletilmesi istenmiştir. 15 Ağustos 2024 tarihli yanıt şöyledir: "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Bilgi Edinme Hakkının Sınırları başlıklı

basın kuruluşlarına; cezaların yüzde 98'i ise iktidara mesafeli yayın organlarına verilmiş, cezalar ise ekseriyetle *Evrensel*, *BirGün*, *Cumhuriyet*, *Korkusuz* ve *Sözcü* gazetelerine kesilmiştir (*Cumhuriyet*, 2021). Tablo 1, 2017-2020 yılları arasında *Evrensel*, *BirGün* ve *Cumhuriyet* gazetelerine Basın Ahlâk Esaslarına aykırı yayın nedeniyle verilen cezaları göstermektedir:

Grafik 1. 2017-2020 yıllarında *Evrensel*, *BirGün* ve *Cumhuriyet*'e Basın Ahlâk Esasları çerçevesinde verilen cezaların payı (Karagöz Kızılca ve Kızılca, 2022: 24).

Evrensel, *BirGün* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin -özellikle 2019'da- Basın Ahlâk Esaslarına aykırı yayınları nedeniyle aldığı cezalar, ülke basını geneline verilen cezaların neredeyse yüzde 80'idir.⁶ Bu cezalar ekseriyetle Basın Ahlak Esaslarının (I) bendi: Kişi, kurum veya toplumsal gruplara yönelik yayınlarda eleştiri sınırlarını aşan, kişinin, kurumun veya grubun onur, şeref ve saygınlığını rencide edecek sözcükler kullanılamaz; hakaret edilemez, sövülemez, iftira ve haksız isnatlarda bulunulamaz” ve (ı) bendi: “Haber başlıklarında, haberin içeriği saptırılamaz, yanıltıcı olunamaz ve çelişki yaratılamaz” maddelerine dayandırılmıştır.

Basın Ahlâk Esaslarının yanında “Resmî İlan ve Reklamlar ile Bunları Yayınlamak Süreli Yayınlar Yönetmeliği”nin çeşitli maddeleri gerekçe gösterilerek

dördüncü bölümünde yer alan ‘Kurum içi düzenlemeler’ konularını içeren 25 inci maddesi kapsamına giren bilgiler içermesi sebebiyle Basın İlan Kurumu faaliyet raporları, Kurum internet sitesi üzerinden paylaşılmamaktadır. Söz konusu talebinizin gerekçelerini içeren imzalı dilekçeniz ile Kurumumuza müracaat etmeniz durumunda başvurunuz değerlendirilecektir.” Burada ilk olarak BİK, raporları web sitesinden kamuoyuyla paylaşmamakta, paylaşımı değerlendirmek içinse ancak şahsi müracaatı şart koşturmaktadır. Bu durum, raporlara ulaşımın önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

⁶ Bu tablo basın meslek örgütlerinin temsilcileri tarafından da eleştirilmiş, BİK'in hukuk dışı yöntemlerle iktidara mesafeli basını cezalandırdığı vurgulanmıştır (Durmuş, 2021; Önderoğlu, 2021).

de -defter tutma, asgari fiili satış, süreklilik şartları gibi- basın kuruluşlarına resmî ilan ve reklam yayımlama cezası verilmektedir. Öte yandan 2022'de çıkarılan 7418 sayılı Kanun ile internet haber sitelerine resmî ilan ve reklam verilmesine ilişkin tüm süreç de BİK'e devredilmiştir (*Resmî Gazete*, 2022). Böylece BİK'in görev alanı salt basılı gazete ve dergilerle sınırlı kalmamış, internet haber sitelerinin önemli bir gelir kaynağı da BİK'in kontrolüne verilmiştir.

Basın alanına pozitif bir müdahale olarak kurulan BİK, gelinen noktada müeyyide yoluyla basın özgürlüğünü daraltan, sosyalist veya alternatif medya mecralarının gelir kaynaklarını kısıtlayan bir kuruluşa bürünmüştür. İlan ve reklam cezalarının ekseriyetle iktidara mesafeli yayın organlarına verilmesi, bir anlamıyla BİK'i siyasal iktidarın *sopası* haline getirmiştir. İktidara mesafeli yayın organlarından biri olan *Evrinsel'e* uygulanan yaptırımlar da pekala bu çerçevede düşünülebilir. Makalenin ikinci kısmında *Evrinsel'e* BİK tarafından verilen cezalara ve bunun nedenlerine daha yakından bakılacaktır.

***Evrinsel* ve İlan Durdurma Cezaları**

Türkiye'de sol-sosyalist perspektifteki az sayıdaki ulusal gazetelerden biri olan *Evrinsel*, 7 Haziran 1995'te yayın hayatına başlamıştır. İlk sayısı "İşte Türkiye gerçeği" manşeti ve "Koalisyon döneminde daha çok ölüm, daha çok hapis, daha çok yoksulluk" üst başlığı ile çıkmıştır. Gazetenin ilk Genel Yayın Yönetmeni (GY) Celal Başlangıç'ken, ilk sayının tasarımını Ümit Kıvanç yapmıştır (*Bianet*, 2016). 1990'lı yıllarda basın üzerindeki baskılardan gazete de etkilenmiş, *Evrinsel* muhabiri Metin Göktepe 1996'da gözaltında öldürülmüş, gazete süreç içinde toplatılmış, kapatılmış; bir süre *Emek*, *Yeni Evrinsel*, *Günlük Evrinsel* isimleriyle yayın hayatına devam etmiştir (*Evrinsel*, 2000; Çaralan, 2022). Hâlihazırda *Evrinsel* ismiyle yayımlanan, 7 Haziran 2024'te 29 yıllık yayın hayatını geride bırakan gazetenin yazar kadrosunda Haluk Gerger, Ertuğrul Kürkçü, Aydın Çubukçu, İzzettin Önder, Nuray Sancar gibi sosyalist yazarlar yer almıştır. Günlük 2500-3000 tiraja sahip *Evrinsel* 12 sayfa ile çıkmakta, iç ve dış politika, ekonomi, sağlık, çevre, kadın, spor ve kültür sayfaları ile okuyucularıyla buluşmaktadır. Gazetenin çalışan sayısı ise Ağustos 2024 itibarıyla stajyerlerle birlikte 60; stajyerler hariç 53'tür. Gazetenin web sitesinde *Evrinsel Pazar*, *Evrinsel Cumartesi*, *Ekmek ve Gül*, *Genç Hayat* eklerine ulaşılmaktadır.

Ayrıca gazetenin web sitesinden *Evrensel*'in YouTube ve WhatsApp kanalına da erişim sağlanmaktadır.

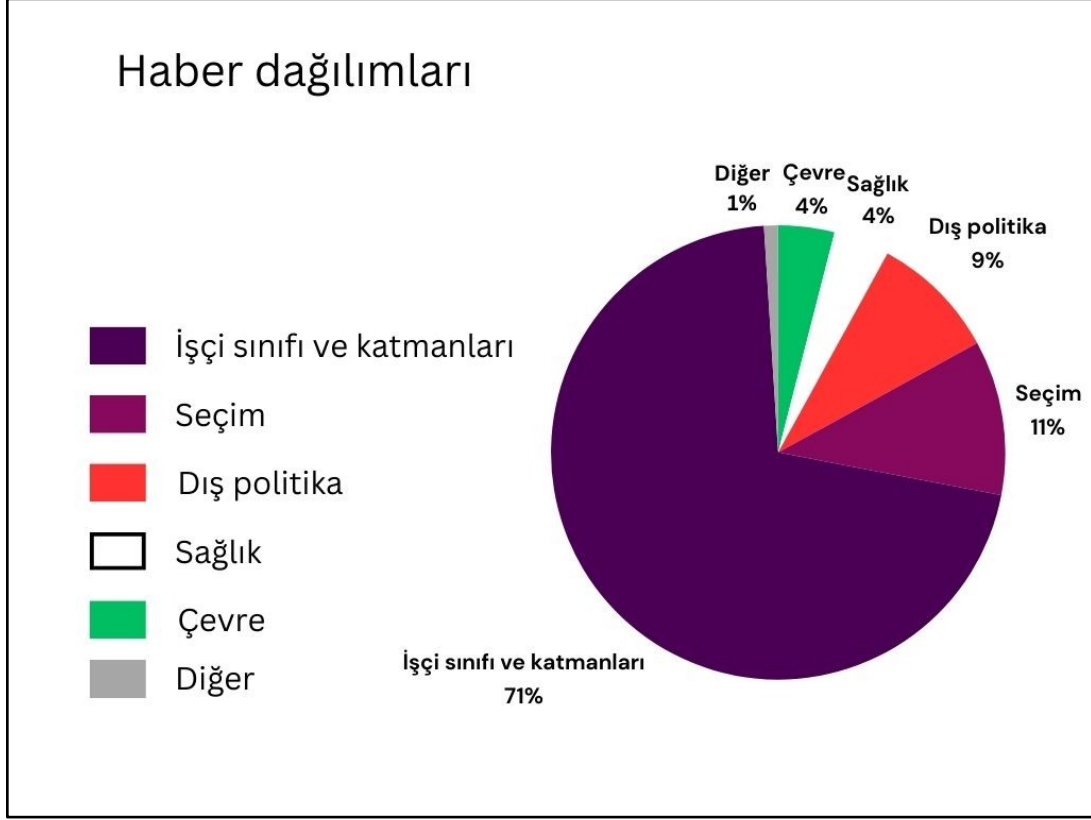
Gazetenin siyasal iktidarlardan gördüğü baskıya dönülecek olursa, bu baskının Türkiye demokrasisinin geçirdiği dönüşümlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim 1990'lı yıllarda devletin Kürt meselesi karşısında güvenlik politikalarını önceleyen tutumu hem Kürt toplumunun hem de Türkiye'deki sol-sosyalist kesimin baskı görmesine neden olmuştur. Güvenlikçi politikaların sonuçlarından bu kesimlerin medya mecraları da etkilenmiştir. Benzer şekilde 15 Temmuz 2016'daki başarısız askerî darbenin ardından ortaya çıkan otoriterleşme, toplumun farklı kesimlerini ve onların sahip olduğu medya mecralarını baskı altına almıştır (Ayan, 2019). *Evrensel* gazetesi de bu süreçten fazlasıyla etkilenmiş, 2017'den itibaren BİK tarafından gazeteye birçok ceza verilmiştir. Bunda *Evrensel*'in işçi sınıfını gözeten ve Kürt meselesine farklı bir yerden bakan yayın anlayışının etkisi vardır. *Evrensel* GYY Hakkı Özdal'ın "Emekçilerin gazetesi 29 yaşında" başlıklı yazısı bu noktaya işaret etmektedir:

Evrensel'in yaş günü, Türkiye tarihinin en sert kemer sıkma programlarından birinin sancılı günlerine denk geliyor. Aynı zamanda demokratik hak ve kazanımlara yönelik saldırıların da tırmandığı bir döneme. Yeni yaşımızın ve mücadele açısından çok sıcak bir yazın başındayız. Emekten sermayeye acımasız bir kaynak transferine dayalı Erdoğan-Şimşek programı tüm ücretleri ve küçük üreticilerin gelirlerini eritirken, telafi taleplerini burjuva iktisadın dogmaları ve şiddet araçlarının gözdağıyla bastırmaya çalışıyor. Kürt halkının seçilmiş temsilcileri kayyum marifetiyle görevden uzaklaştırılıyor (Özdal, 2024a).

Özdal yazısında gazeteyi "Türkiye işçi sınıfının, tüm emekçilerin ve ezilenlerin sesi" olarak tarif ederken, ayrıca *Evrensel*'in bir neşriyatın ötesinde işçi sınıfının bir mücadele aracı olduğunu ifade etmektedir (Özdal, 2024a). Gazetenin 1 Nisan-15 Mayıs 2024 tarihleri arasındaki manşetlerine bakıldığında, gazetede ağırlıklı olarak işçi sınıfının haberleştirildiği gözlemlenmektedir. Nitekim bu tarihler arasındaki 45 manşet tarandığında işçi sınıfı sorunları (yoksulluk, yoksunluk, çocuk işçiliği, işçi sağlığı ve güvenliği, öğretmen atamaları ve öğretmenlerin çalışma koşulları, sağlık emekçilerinin çalışma koşulları, Orta Vadeli Programın işçi sınıfı üzerindeki etkileri, sendikalaşma, sendikal bürokrasi, asgari ücret, emekli aylığı vb.) yüzde 71; 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Seçimi yüzde 11; dış politika yüzde 9; çevre haberleri yüzde 4;

sağlık haberleri yüzde 4 ve diğerleri başlığı altına alacağımız haberler yüzde 1 olmak üzere yer almıştır.

Grafik 2. 1 Nisan-15 Mayıs 2024 tarihleri arasında *Evrensel*'in haber dağılımları.

Grafik 2, *Evrensel*'in yayınlarındaki ağırlığı göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca gazete seçim, dış politika, sağlık, çevre ve diğer konulu haberleri de işçi sınıfının gündemi ile ilişkilendirmektedir. Örneğin sağlık alanındaki haberler, sağlık hakkına erişimdeki sorunları gündemleştirdiği kadar erişim yönündeki engelleri, neoliberal sağlık politikalarını ve bunun emekçiler üzerindeki etkilerini gözeterik oluşturulmuştur. Benzer bir durum, çevre haberleri için de geçerlidir. Buradaki haberler ise özelleştirmeler yoluyla devlet ve sermayenin doğanın tahrip edilmesindeki rolünü açığa çıkaran metinlerdir.⁷

BİK'in resmî ilan ve reklam kesme cezalarının yanında gazete yazarları da birtakım dava ve kovuşturmalara uğramaktadır. Örneğin, *Evrensel* yazarları Kamil Tekin Sürek'e 2018'de, Ender İmrek'e 2021'de "Cumhurbaşkanı'na hakaret" suçlamasıyla (*Evrensel*, 2018; *BirGün*, 2022); Ceren Sözeri ve *Evrensel* gazetesine

⁷ Bu konudaki örnek bir haber için ayrıca bkz. "Doğayı kurtarmak için önce sermaye egemenliğinden kurtulacağız" *Evrensel*, 12.05 2024. <https://www.evrensel.net/haber/518201/mersin-cevre-platfomu-dogayi-kurtarmak-icin-once-sermaye-egemenliginden-kurtulacagiz> Erişim Tarihi: 17.06.2024.

Turkuvaz Medya Grubu Yönetim Kurulu Başkan Vekili Serhat Albayrak'ın ticari itibarının zedelendiği öne sürülerek 2020'de dava açılmıştır (*Evrinsel*, 2020).

Gazetenin yazarlarından Avukat Devrim Avcı'nın aktardığına göre *Evrinsel*'e 13 Kasım 2019 tarihli bir haberinden ötürü on günlük ilan kesme cezası verilmiş, bu ceza Basın Ahlâk Esaslarının (ı) ve (l) bentlerine dayandırılmıştır.⁸ 22 Şubat 2022 tarihinde yayımlanan bir makale gerekçe gösterilerek gazeteye beş günlük ilan kesme cezası verilmiş, ceza Basın Ahlâk Esaslarının (a), (d), (ı) ve (l) bentleri uyarınca kesilmiştir.⁹ Rakıp Zarakolu'nun 5 Mayıs 2020'deki yazısı nedeniyle de *Evrinsel*'e kırk beş günlük bir ceza verilmiş, bu cezada da Basın Ahlâk Esaslarının (a) ve (ı) bentleri gözetilmiştir.¹⁰ Bu ceza basın tarihinde bir gazeteye verilen en uzun süreli ilan kesme cezasıyken; bunu 16 Nisan 2020'deki bir haber için gazeteye verilen beş günlük ilan kesme cezası takip etmiştir (Avcı, 2020). Ayrıca 2019-2022 yılları arasında gazeteye toplamda 108 gün resmî ilan ve reklam durdurma cezası verilmiştir (*Evrinsel*, 2022a).

Bunun yanı sıra *Evrinsel*'e en fazla cezanın 2020 yılında verildiği görülmektedir. Gazeteye 2019'da 25; 2020'de 68; 2021'de ise 10 günlük resmî ilan ve reklam durdurma cezası verilmiştir. Öte yandan Ağustos 2022'de BİK, aldığı bir kararı *Evrinsel*'e tebliğ ederek gazetenin resmî ilan ve reklam alma haklarını tümüyle iptal etmiştir. BİK Genel Müdürlüğü'nün *Evrinsel*'e ilettiği tebligatta, okurların gazete bayisinden birden fazla gazete satın alması, kurum abonelikleri ve kayıt defterlerinin düzenli tutulmadığı gerekçe gösterilmiştir (*Evrinsel*, 2022b). Dolayısıyla *Evrinsel*,

⁸ İlgili ceza, gazetenin "Basın İlan Kurumu Kürtçe yayımcılığı bitirdi" haberi nedeniyle verilmiştir. Haber için ayrıca bkz. <https://www.evrinsel.net/haber/390788/basin-ilan-kurumu-kurtce-yayimciligi-bitirdi> Erişim Tarihi: 17 Haziran 2024.

Basın Ahlak Esaslarının (l) bendi: Kişi, kurum veya toplumsal gruplara yönelik yayınlarda, eleştiri sınırlarını aşan, kişinin, kurumun veya grubun onur, şeref ve saygınlığını rencide edecek sözcükler kullanılamaz; hakaret edilemez, sövülemez, iftira ve haksız isnatlarda bulunulamaz. Esasların (ı) bendi: Haber başlıklarında, haberin içeriği saptırılamaz, yanıltıcı olunamaz ve çelişki yaratılamaz.

⁹ İlgili ceza, "Hükümet Vatandaşına Şehit Olmayı Vadeder mi?" başlıklı makale nedeniyle verilmiştir. Makale için ayrıca bkz. <https://www.evrinsel.net/yazi/85800/hukumet-vatandasina-sehit-olmayi-vadeder-mi> Erişim Tarihi: 17 Haziran 2024.

Basın Ahlak Esaslarının (a) bendi: Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin insan haklarına dayalı, demokratik, lâik, hukuk devleti niteliği ve Atatürk ilke ve inkılâpları ile Anayasa'nın 174'üncü maddesinde yazılı İnkılap Kanunları aleyhine yayın yapılamaz.

Esasların (d) bendi: Şiddet ve terörü özendirerek; uyuşturucu veya uyarıcı maddeler ve her türlü örgüt suçları ile mücadeleyi etkisiz kılacak yayın yapılamaz.

¹⁰ İlgili ceza, "Makus kaderden kaçış yok" başlıklı makale nedeniyle verilmiştir. Makale için ayrıca bkz. <https://www.evrinsel.net/yazi/86275/makus-kaderden-kacis-yok> Erişim Tarihi: 17 Haziran 2024.

Ağustos 2022'den bu satırların yazıldığı (Haziran 2024) tarihe dek resmî ilan ve reklam alamamıştır. Hakkı Özdal, gazeteci Ruşen Çakır'a verdiği röportajda BİK'in kuruluş gayesinde yer alan gazeteleri patronaj sisteminden bir ölçüde kurtaran ilan ve reklam dağıtım işlevinin iktidarın elinde "havuç-sopa" ikilemine dönüştüğünü belirtmiştir. İlâveten Özdal (2024b), gazete dağıtımındaki tekelleşmenin, sorunun önemli kaynaklarından biri olduğunu da işaret ederek okurların buradaki sorunu gidermek amacıyla gazetenin dağıtıldığı bayiden birden fazla *Evrensel* satın aldığını vurgulamıştır:

Şimdi bizim bu hakkımızı "bayi denetimi" adı altındaki bir denetimle ortadan kaldırdılar (ilan ve reklam hakkı). Bir de dağıtım tekeli var. Bizim gazetemizi Turkuaz Dağıtım Şirketi dağıtıyor. Başka gazete dağıtan kimse yok Türkiye'de. Bizim şu taleplerimize karşılık vermiyor Turkuaz; meselâ götürüyor Konya'da bir alışveriş merkezine, elli tane Evrensel bırakıyor, ama Konya'da üç öğretmenin, beş öğrencinin olduğu üniversite ya da yurt çevresindeki bayilere ısrarımıza rağmen gazete göndermiyor. "Benim dağıtım planım bu" diyor. Biz Konya'dan sürekli iade alıyoruz. Şimdi bunu yapamadığımız için, okuyucular –*Evrensel*'in organik bir okur kitlesi de var– bu sıkıntılar gazeteden dile getirildikçe, kendileri organize olup, işte Konya'daki AVM'ye gitmiş; örneğin gazetelerden 10'unu alıp öbür bayiyeye götürerek ya da öbür bayideki talepkâr okuyucuya götürerek bu sorunu çözmeye çalışıyor. Basın İlan Kurumu da bunun hileli satış olduğunu söyleyerek bizim ilan yetkimizi ortadan kaldırıyor (Özdal, 2024b).

Özdal'ın vurgusu hem BİK'in resmî ilan ve reklam konusundaki uygulamalarını hem de dağıtım alanındaki tekelleşmeyi ve bununla mücadelede gazete okurlarının çabasını işaret etmesi bakımından önemlidir. Haliyle *Evrensel*'e verilen cezalar, dağıtımdaki tekelleşme ve buna mukabil ortaya çıkan sorunlarla birleşmektedir. Çalışmanın buraya kadarki bölümünde hem BİK hem de *Evrensel*'e BİK tarafından verilen cezalar hakkında belirli bir çerçeve çizilmiştir. Makalenin sonraki bölümü yukarıdaki tartışma kapsamında *Evrensel*'e verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarının gazete okur ve çalışanları tarafından değerlendirmelerine ayrılacaktır.

***Evrensel* Okur ve Çalışanlarının Cezaları Değerlendirmesi**

Görüşmeler *Evrensel* gazetesinin beş okuru ve beş çalışanı olmak üzere toplamda 10 katılımcı ile yapılmıştır. Okurlar İstanbul, Ankara, Tunceli ve Amasya illerinde; çalışanların tamamı ise İstanbul'da ikamet etmektedir. Okurlar, gazeteyi günlük takip etmekte, kendi ifadeleriyle mümkün olduğunca gazetenin matbu haline erişmektedir. Okurlar matbu forma erişemediklerinde ise gazetenin bilhassa manşet ve köşe

yazarlarına erişmek amacıyla web sitesini ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Okurlar arasında akademisyen, halkla ilişkiler uzmanı, tarım işçisi bulunmaktadır. Çalışanlar ise *Evrinsel* muhabiri ve editörlerden oluşmaktadır. *Evrinsel* çalışanlarının meslek deneyimleri on yedi ile dokuz yıl arasında değişkenlik göstermektedir.

Burada okur ve çalışanlar kapsamında değinilmesi gereken bir diğer husus ise gazetenin hem okurlarının hem de çalışanlarının kendilerini sosyalist olarak tanımlamalarıdır. Böylece gazete, gazete çalışanları ve gazetenin okur kitlesi benzer bir ideolojik hatta birleşmektedir. Bu durum, *Evrinsel*'e verilen cezalar karşısında gazetenin karşılaştığı sorunların çözümüne dönük okur ve çalışanların görüş ve önerilerinde açığa çıkmaktadır.

Okurlar, gazetenin karşılaştığı resmî ilan ve reklam durdurma cezalarına karşı *Evrinsel*'in yürüttüğü eylemleri (dayanışma etkinlikleri, videoları, e-gazete uygulaması vd.) takip etmekte ve desteklemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi burada, sol-sosyalist bir yayın politikasına sahip *Evrinsel* okurlarının gazeteyle ideolojik yakınlığı önemlidir. Örneğin bir katılımcı gazeteyle dayanışma için "...*Evrinsel*'in perspektifiyle hayata bakan herkes tarafından sahiplenilmeli" (O2), ifadelerini kullanmaktadır.

Evrinsel çalışanlarının ise bu konudaki önerileri şunlardır: 1) *Evrinsel* her zamankinden daha fazla okurlarına yaslanmalıdır. 2) Cezalar karşısında hukuki mücadele devam etmelidir. 3) Cezaların hukuksuzluğu teşhir edilmelidir. 4) Okur ve demokratik kurum ve kuruluşlarla dayanışma ağını daha da güçlendirmek gerekmektedir.

"Emeğin Gerçek Sahibi Olan İşçi Sınıfının Sesi": Çalışan ve Okurların Gözünden *Evrinsel*'in özgüllüğü:

Bu başlık altında *Evrinsel* gazetesi okur ve çalışanlarının gazeteyle dair görüşleri yer almaktadır. *Evrinsel*'i Türkiye'deki gazetelerden ayıran temel noktanın gazetenin işçi sınıfını gündemleştiren yayın politikası olduğunu söyleyen okur ve çalışanlar, gazetenin herhangi bir sermaye grubuna yaslanmamasının önemini de vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, okurların gazeteyi neden takip ettikleri/tercih ettiklerine dair görüşlerinde özetle şu altı başlığın altını çizilmektedir: 1) Gazetenin işçi sınıfının

gündemi, mücadelesi ve düşünüyü hakkında bilgi vermesi, 2) doğru habere ulaşma ihtiyacının gazete tarafından karşılanması, 3) kadınlar ve göçmenler gibi ötekileştirilmiş toplumsal grupların gazete tarafından haberleştirilmesi, 4) okurların benzer toplumsal kesimlerin haberleri vasıtasıyla kendilerini yalnız hissetmemeleri, 5) gazetenin patronajının olmaması, 6) Türkiye'nin sahici gündemine dair bilgi edinme ihtiyacı. Okurların gazeteyi değerlendirdiği görüşleri ise şöyledir:

"... Sosyalist biriyim. Bundan dolayı da işçilerin neler yaşadıklarını, nasıl mücadeleler verdiklerini, nasıl düşündüklerini öğrenmek istiyorum. Ülkede bunları öğrenebilmenin neredeyse tek kaynağı *Evrensef*" (O2).

"... *Evrensef* gazetesi öncelikle kendimden haberler bulduğum bir gazetedir. Ben üretici köylüyüm ve tarımla uğraşmaktayım. Gazeteyi açtığımda Türkiye'nin dört bir yanından 'benim gibi olanların' haberini almaktayım. Sınıf ayırmaksızın fabrika işçileri ve beyaz yakalı emekçi herkesin haberleri gazetede yapılmakta, bu da beni gazeteye yakınlaştırmaktadır. (O5).

"... Türkiye gündemini, aynı zamanda emeğin gerçek sahibi olan işçi sınıfının sesini en iyi oradan (*Evrensef*'den) duyabiliyorum" (O4).

Okurların gazeteyi neden tercih ettiklerinin yanında *Evrensef*'li Türkiye basınından ayıran temel etmenlerin neler olduğu da sorulmuştur. Katılımcılar, yukarıda sıralanan maddelere benzer bir şekilde gazetenin yayın politikası bakımından özellikle anaakım basından ayrıldığını düşünmektedir. Ayrıca okurlar, gazetenin haberlerde kullandığı dilin tahakkümü yeniden üreten bir anlayıştan uzak olduğunu, anaakım basın kuruluşlarının haber değeri olarak görmediği konu ve içeriklerin *Evrensef*'de yer almasının gazeteyi farklılaştırdığını vurgulamıştır (O2; O4; O5).

Gazete çalışanlarının *Evrensef*'in özgüllüğüne dair düşüncelerini saptamak amacıyla öncelikle çalışanlara gazeteciliği nasıl tanımladıkları sorulmuştur. *Evrensef*'de muhabir ve editör olarak çalışan gazeteciler mesleği, "merak", "özveri", "araştırma", "gerçeğe ulaşmak", "kamusal görev", "dürüstlük", "doğruluk", "güvenilirlik", "ezilenlerin sesi olmak" gibi sözcük ve tamlamalarla ilişkilendirmektedir. Öte yandan bir katılımcı, "*Evrensef*'de gazeteci olmak" başlığında gazeteyi ve gazetecileri yansız ve tarafsızlıktan ziyade işçi sınıfının sesi olarak tanımlamakta ve gazetenin bu sınıfın sorunlarını görünür kılan bir anlayışla hareket ettiğini belirtmektedir:

"... Biz gazetecilik yapıyoruz evet ama sadece gazeteci de değiliz. Sınıfın bir gazetesi olarak onlarla birlikte hayatı değiştirme hedefi de olan bir

kitleyiz. *Evrinsel*'de gazetecilik yapmanın önemi de buradan geliyor. Hem gazeteci olarak hem *Evrinsel*'de bu işi yaparak dünyaya hangi perspektiften bakmam gerektiğini öğreniyorum. Bu alan aynı zamanda hiç bitmeyen bir okul gibi. Toplumla aranızdaki bağı güçlendirirken ona dair bir şeyler yapıyor olmak da sizi daha güçlü, birikimli kılıyor” (Ç2).

Katılımcının bu yorumu, gazetenin ve basın çalışanlarının toplumsal sorunlara yaklaşımını içerirken, aynı zamanda sorunlara çözüm üretmek ve toplumsal yapıyı dönüştürmek konusunda medya ve gazetecilerin rolünü de vurgulamaktadır. Katılımcılar, *Evrinsel*'in Türkiye basınındaki özgüllüğünü de buradan hareketle tanımlamaktadır. Cevaplarda gazetenin özgüllüğü özetle şöyle tanımlanmıştır: 1) *Evrinsel*, toplumun ezilen/dışlanan tüm kesimlerinin sesidir. 2) *Evrinsel*, toplumsal sorunların kaynağına eleştirel bir perspektiften yaklaşmakta ve dönüştürücü yayın politikasıyla sorunlara çözüm aramaktadır. 3) Gazetenin patronajı yoktur ve gazete hiçbir yerden “talimat” almadan yayın hayatına devam etmektedir.

“... dünyayı her gün yorumlarken, aynı zamanda onu değiştirmeye dönük de bir etki yaratmaya çalışıyoruz. Bizi diğerlerinden ayıran temel faktörlerinden biri bu yanımızdır. İşçilerin kurduğu, temel haber kaynağı olarak fabrikalardan, atölyelerden işçilerin beslediği bir gazete” (Ç4).

“... işçi-emekçilerin yaşadıkları hak gaspları karşısında ilk olarak aradığı/geldiği, çıkacakları direnişi haber veren, ‘Bizim sesimizi *Evrinsel* duyurur, yanımızda *Evrinsel* olur’ dediği bir gazete. İşçi sınıfının gazetesi olması iddiası ile her türlü baskıya, kapatmaya, maddi olarak boğulma girişimlerine rağmen 29 yıldır yayın hayatını sürdürüyor. Okur kitlesinin desteğiyle yapıyor bunu da. Yani eğer abartı olmayacaksa işçiler, emekçiler, ezilen halklar açısından önemli bir yer tutuyor, bir açığı kapatıyor. Sınıf ile birlikte dünyayı değiştirme, eşit, adil, özgür, insanca bir yaşamın kurulması iddiasını sürdürüyor ve işte o açığı kapatıyor” (Ç2).

Katılımcıların cevapları haber pratikleri, haber anlayışı ve patronaj yapısındaki farklılıklarla *Evrinsel*'in Türkiye basınının diğer mecralarından ayrıldığını imlemektedir. Ayrıca cevaplarda gazeteğe verilen cezalar ve bunların sonucunda gazetenin yaşadığı maddi güçlüklerle de dikkat çekmektedir.

Vurgulanması gereken bir diğer nokta da çalışanların gazetenin özgüllüğünü cezalarla ilişkilendirmesidir. Nitekim *Evrinsel*'e verilen cezaların olası nedenleri çalışanlarca şöyle açıklanmaktadır: 1) *Evrinsel*'in habercilik anlayışının sermaye çıkarlarını tehdit etmesi. 2) İktidarın uyguladığı toplumsal politikalara karşı gazetenin takındığı eleştirel tutum. 3) *Evrinsel*'in habercilik anlayışı ve hakikatle kurduğu bağ. Gazete çalışanlarının verilen cezaların ardında gördükleri nedenler özetle böyle sıralanırken, bir katılımcı BİK'in *Evrinsel*'e verdiği cezaları şöyle değerlendirmektedir:

“... Merkez medyanın neredeyse tamamını tek bir havuzdan beslenir, aynı sözü söyler hale getirdiler. Bunun dışında söz söyleyenlerin, gerçeği göstermeye çalışanların da seslerini kısma çabaları. İktidarın basın üzerinde salladığı sopa haline gelen kurumun (BİK) bize yönelik bu iptal kararı da tam olarak bu nedene dayanıyor” (Ç4).

Öte yandan her iki gruptaki katılımcıların *Evrensel*'in özgüllüğünü vurgularken kullandıkları “işçi sınıfı basını”, “patronajsız gazete”, “çözüm”, “dönüştürmek” gibi sözcük ve tamlamaların aynı zamanda anaakım medya ve gazetecilik çalışmalarının argümanlarının da sorgulanmasına katkı sunabilir. Zira katılımcılar *Evrensel*'i tanımlarken bir anlamda hem anaakım medyanın eleştirisini sunmakta hem de anaakım medya çalışmalarında medyaya atfedilen “yansızlık” ve “tarafsızlık” iddialarını tartışmaya açmaktadır.

“Geriye Sadece İktidara Yakın Gazeteler mi Kalacak?": Cezaların Basın Özgürlüğü ve Kamu Yararı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Bu başlık altında okur ve çalışanların değerlendirmelerine geçmeden önce basın özgürlüğü ve kamu yararına kısaca değinmekte fayda var. Basın özgürlüğünün en önemli koşulları, gazetecilerin bilgi ve haberleri yayma özgürlüğü ile okuyucu/izleyicilerin bilgi ve haberlere özgürce ulaşabilme haklarının güvence altına alınmasıdır. Bununla ilişkili olarak basın kuruluşlarının bağımsız yapısının korunması, haber yayma ile habere ulaşma konusundaki yasal güvenceler bireylerin hakikati öğrenme hakkını ve kamusal tartışmalara katılımını ön koşullarını oluşturmaktadır (Adaklı vd., 2020: 7). Dolayısıyla basın özgürlüğü, hakikat ve kamusal alan ile fayda arasında bir ilişki mevcuttur. Ancak basın özgürlüğünü kısıtlayan, başka bir ifadeyle basını kontrol altına alarak bilgi ve haberlerin yayılımını engelleyen birden fazla mekanizmadan da söz edilebilir. Nitekim Clement E. Asante (1997: 42-43), hükümetlerin bu mekanizmalarını sansür, otosansür, fiziksel baskı, kovuşturmalar, basın ve gazetecilerin akreditasyonları, gazete editörlerine baskı, resmî ilan desteğinin azaltılması ve gazete kâğıdı tahsisatının kesilmesi olarak sıralamaktadır. Resmî ilan ve reklam desteğinin azaltılması burada önemli bir kontrol aracı olarak görülmektedir. Vurgulanması gereken bir diğer husus ise BİK'in siyasi etkilere açık yapısı, ilan ve reklamların dağıtımında baskı ya da kayırma unsuru haline gelmesidir. (Adaklı vd., 2020: 12).

Gazete okur ve çalışanlarının görüşleri de bu doğrultuda sonuçlar vermektedir. Ancak okurların cevapları gazeteye verilen cezaların başka neticeleri de beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bu konudaki okur cevapları iki grupta toplanabilir. Bunlardan ilki, gazetenin cezalar vasıtasıyla “marjinalleştirilmesi” ve gazete haberlerinin dar bir okur kitlesiyle buluşmasıdır. İkincisi, gazeteye verilen cezaların *Evrensef*'in maddi durumunu zorlaştırması, bununla birlikte cezaların hem gazete sayfa sayısını hem de çalışan sayısını azaltma ihtimalidir. Her iki grup da uygulanan cezalarla basın özgürlüğünün, bilgi edinme ve haber alma hakkının zedelediğinin; haliyle cezaların basının kamu yararı doğrultusundaki konumunu işlevsizleştirdiğinin altını çizmektedir. Okurların, bu başlık altında ilettiği cevaplar şöyledir:

“... Gazetenin maddi kaygılar duyması, sürekli kapanma tehdidini gündeme getirmekte. Olaylara farklı pencereden bakan, iktidara mesafeli duran bir gazetenin bu tehdide maruz kalması bu okuyucuları ‘geriye sadece iktidara yakın gazeteler mi kalacak?’ kaygısına itmektedir. Ayrıca bu durum gazeteyi ötekileştirmekte, toplumda ‘marjinal’ bir yayın organı izlenimi yaratılmaktadır. Bu durum biz okuyucuları gazeteyi işyerine götürürken dahi kaygılandırmaktadır” (O3).

“...Uzun yıllardır baskı altında kalan *Evrensef*'in sayfa sayısındaki azalma, çalışan ekipteki azalma (ücretle alakalı) halkın edineceği çoğu bilginin de önüne geçmektedir, dolayısıyla da bu durum doğrudan kamu yararını etkilemektedir” (O5).

“... *Evrensef*'in daha fazla insana ulaşabilmesinin önüne geçildiğini, bu bakımdan toplum bilgi edinmesine olumsuz etkilediğini düşünüyorum” (O2).

“... Bilgi edinmenin her geçen gün daha zorlaştığı bu düzende bu ambargo (BİK'in cezaları) ben ve daha nice okuyucuları derinden endişelendirmektedir” (O4).

Okurlar, BİK'in gazeteye verdiği cezaları basın özgürlüğü ve haber alma hakkıyla ilişkilendirirken bu cezaları “engel”, “ambargo”, “eşitsizlik”, “tehdit” sözcükleriyle değerlendirmektedir. Ayrıca cezaların, gazetenin geleceği hususunda belirli bir kaygı yarattığı da belirtilmiştir. Cezaların gazetenin maddi gücünü zorlaması ve gazetenin kapanma ihtimali bu kaygıların başında yer almaktadır. Yine maddi zorluklar nedeniyle gazete fiyatında yapılacak bir artışın, okur kitlesinde bir azalmaya neden olabileceği de kaygılar arasındadır. Bunun yanında O3'ün verdiği cevapta da görüleceği üzere gazetenin kamu erki tarafından sürekli bir biçimde cezalandırılması, gazete okurlarının gazeteyi paylaşma, işyerine götürme veya gündelik hayatta özgürce taşımalarında da belirli engeller üretmektedir. Haliyle bu cezalar, 1) gazetenin kapanması, 2) gazete fiyatının artması, 3) gazete emekçilerinin işsiz

kalmaması, 4) gazetenin günlük hayatta okurlar tarafından satın alınması, taşınması, paylaşılması gibi konularında da kaygılara neden olmaktadır.

Bu başlık altında gazete çalışanlarının cevapları da dikkate değerdir. Katılımcılar, BİK'in uyguladığı ceza politikasıyla basın özgürlüğü ve kamu yararı arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Kararların ardından maddi zorluklar yaşayan gazetenin kapanma ihtimali, en genel ifadeyle basın özgürlüğü üzerinde kurulan baskının bir boyutu olarak görülmektedir. Gazeteciler verdiği cevaplarda şu noktaların altını çizmiştir: 1) *Evrensel'e* verilen cezalar, hakikatin toplumla buluşmasını engelleyecektir. 2) Gazetelerin ceza yoluyla susturulma yol ve yöntemleri, sansür ve otosansüre neden olmakta ve bu yolla basın özgürlüğü kıskaç altına alınmaktadır. 3) Kararlar basın özgürlüğü ile ilişkili olarak ifade hürriyetine de saldırıdır. 4) Ceza kararlarının ardında kamu yararından ziyade kişi, kurum ve sermayenin yararı gözetilmektedir.

Gazeteciler verdikleri cevaplarda ekseriyetle iktidarın politik tutumunu vurgularken BİK'in kuruluş amaçlarına da aykırı bir durumun yaşandığını belirtmiştir. Ayrıca bir katılımcı, BİK'in 2018'de Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlanmasının altını çizmekte ve bunun BİK'i siyasi atmosfere daha da bağlı kıldığını ileri sürmektedir (Ç3). Bir diğer katılımcı ise basın özgürlüğü ve kamu yararının birbirinden net olarak ayrılamayacağını, iktidarın merkezileşmesine paralel olarak diğer toplumsal alanlarda uygulanan kısıtlamaların basın özgürlüğü alanında da yaşandığını belirtmektedir (Ç5). Başka bir katılımcı, *Evrensel'e* verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarını, gazetelerin kâğıt, matbaa, dağıtım gibi artan maliyetleri kapsamında yorumlamış; bunun ise basın özgürlüğü, kamu yararı ve halkın haber alma hürriyetini olumsuz anlamda etkilediğini ifade etmiştir (Ç4).

Gazetecilerin cevaplarında cezalar, "gerçek", "hakikat", "sansür", "otosansür", "gerçeğe ulaşma", "haber alma özgürlüğü", "basın özgürlüğü", "ifade özgürlüğü", "baskı", "kısıtlama", "basın özgürlüğüne darbe", "ambargo", "engel" gibi sözcük ve tamlamalarla tanımlanmaktadır. Ayrıca gazeteciler *Evrensel'e* verilen cezaların salt gazete ve çalışanlarını değil, gerçekle buluşmak ve onu öğrenmek isteyen okurları da olumsuz anlamda etkilediğini belirtmektedir (Ç1, Ç5).

Bu başlığa ilişkin dikkat çeken bulgu, basın alanında siyasi etkiye açık olan düzenleyici, denetleyici kurum müeyyidelerinin okur ve gazeteciler tarafından basın

özgürlüğünü kısıtlayan bir faktör olarak görülmesidir. Böyleyken, her iki katılımcı grup da resmî ilan ve reklamların *Evrensef*'i kontrol etmek ve susturmak için BİK tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla katılımcı görüşleri, resmî ilan ve reklam dağıtımının iktidarların elinde basın özgürlüğüne karşı “güçlü ve korkunç bir mekanizma” olarak tanımlayan Asante’in (1997: 42-43), görüşlerine paralellik göstermektedir.

“Asgari Düzeyde Yaşama Koşullarına Çekildik”: Cezaların Gazetecilerin Çalışma Koşulları ve Özlük Haklarına Etkisi

Evrensef'e verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarının sadece gazetenin mali yapısıyla ya da basın özgürlüğüyle ilişkilendirilemeyeceği ayrıca *Evrensef*'deki gazetecilerin çalışma ve özlük haklarını da etkileyeceği düşünülmüştür. Bu başlık altında gazeteciler *Evrensef*'e verilen cezalarının ilk başlarda kendilerinde bir kaygı yarattığını ancak süreç içinde cezaların yarattığı mali baskıya gazete tarafından belirli çözümler üretildiğini belirtmektedir:

“...Bunların arasında dayanışma kampanyaları, online abonelikler ve okurlarımızın destekleri yer aldı. Bu nedenle en başında kaygılsak da kısa sürede gücümüze yani okuyucumuza güvendik” (Ç1).

Yine de gazetenin maddi zorlukları çalışanların hayat koşullarını da etkilemiş ve verilen cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla bazı gazeteciler *Evrensef* ile yollarını ayırmıştır:

“...*Evrensef*'de çalışmak bu işi biraz da gönüllülük esasına göre yapmaktan da geçiyor tabii. *Evrensef* çalışanları bunu biliyor ve buna göre yaşamını da konumlandırıyor ancak bir ekonomik krizin ortasında yaşam koşullarımızı daha da sınırlandırıp en asgari düzeyde yaşama koşullarına çekmiş olduk kendimizi. Ve herkesin bunu sürdürme gücü, koşulları aynı değil. Her şey yaşama dair olduğundan bu koşulları sürdüremeyen kimi arkadaşlarımızın kaybıyla da sonuçlandı bu süreç” (Ç2).

Görüşlerde dikkat çeken bir diğer nokta *Evrensef*'in okur kitlesi gibi çalışanlarının da gazeteye bağlılığıdır. Nitekim gazetecinin vurgusundaki “gönüllük esası” *Evrensef*'e ideolojik bir bağlılığın da altını çizmektedir. Bir diğer nokta okur kitlesinin ve gazete yöneticilerinin zor şartlar altında da kendilerine “sahip çıktığının” altını çizilmesidir. Bu konuda gazeteciler şunları belirtmiştir:

“... Karar elbette kıt kanaat ve zorlu koşullarda yayın hayatını sürdüren *Evrensef*'in durumunu daha da güçleştirdi. Ancak çalışma koşullarım veya

özlük haklarımla ilgili temel bir değişiklik olmadı. Zaten *Evrensel* sırtını BİK'in ilan gelirlerine ya da patronlara dayayarak çıkan bir gazete değildi. Sırtımızı okurlara dayıyoruz ve bu güçlükleri birlikte daha çok çabalayarak aşmaya çalışıyoruz" (Ç4).

"... Çalışma koşullarında ve özlük haklarımızda bir değişim olmadı. Elbette kaygılarımız mevcut. Ama arkamızdaki mütevazı ancak büyük bir gücün olduğunun farkındayız. Okurlarımız bizi yalnız bırakmadılar. Gerçekten buradan güç aldığımızı belirtmek isterim" (Ç3).

Katılımcılar, maddi zorluklarla karşılaşan *Evrensel*'in okur kitlesine dayanmasını, patronajının olmamasını; politik olarak gazete yayınlarına desteklerini ve düzenlenen birtakım etkinlikleri sürecin atlatılmasında önemli görmektedir. Ancak ülkenin gündeminde olan işsizlik, yoksulluk ve yoksunluğun gazetecilerin çalışma hayatını olmasa bile gündelik yaşamını etkilediği açıktır.

Bu konuyla ilişkili olarak katılımcılar, sürecin gazeteciliğe bakış açılarında değişiklik yaratıp yaratmadığını da cevaplamıştır. Katılımcılar ekseriyetle *Evrensel*'e verilen cezaların meslek aidiyetini artırdığını vurgulamıştır:

"... Karar mesleğime olan duygularımı ve düşüncelerimi elbette etkiledi. Bir kez daha *Evrensel*'de var olmanın ne denli kıymetli olduğunu gördüm. Bizi neyle cezalandırmak istediklerini biliyoruz. *Evrensel*'e sus derken, yurttaşların da gazetemize yazanların da susmasını istediler. Böyle bir siyasi iklim içerisindeyiz. *Evrensel* ile gazeteciliğin toplum için, aydınlanma için, işçi sınıfının geleceği için ne denli kıymetli olduğunu daha iyi anladım, diyebilirim" (Ç3).

"... Üniversitelerin gazetecilik bölümlerinde 'Gazetecilik 101' dersinde önce gazeteciliğin kamusal bir görev olduğu öğretilir. Ancak pratikte bunun hiçbir zaman bu şekilde işlemediği bilinen bir gerçektir. Haliyle ilk mezun gazeteciler mesleğe 'bağımsızlık' hevesiyle başlasa da geride kalan büyük bir hayal kırıklığı olabilir. Ancak *Evrensel* için bu hiçbir zaman böyle olmadı. Zira *Evrensel* zaten ilk günden itibaren işçinin ve emekçinin yanındaydı ve yaptığı haberciliğin ne kadar doğru olduğu da BİK verdiği kararlarla beraber doğrulanmış oldu" (Ç1).

Katılımcılardan alınan yanıtlarda görüldüğü gibi 1) katılımcıların meslek aidiyeti pekişmiş, 2) gazeteye olan güven ve aidiyet artmış, 3) BİK'in uyguladığı cezalar, gazete yayın politikasının gazeteciler nezdinde onaylanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla burada baskı politikaları ile meslek ve kurum aidiyetleri arasında ters bir orantı mevcuttur. Baskı biçim ve yöntemleri katılımcıları hem mesleklerine hem de gazeteye daha da yakınlaştırmıştır.

Bir katılımcı ise BİK'in cezalarıyla *Evrensel*'in 1990'larda karşılaştığı baskıyı birbiriyle ilişkilendirmiştir. Burada katılımcı, tekil olarak bir gazetenin değil, cezalar vasıtasıyla gazeteciliğin baskı altına alındığını açıklamaktadır:

“...Ülkemizde 1990'larda gazeteciler öldürülüyordu, şimdi öldürülmek istenen gazetecilik. Bu kararın beni, gazeteciliğe dair çabamdan uzaklaştırmaktan ziyade gerçek için daha bilinçli şekilde emek vermeye yönelttiğini söyleyebilirim” (Ç4).

İlgili açıklamalar, *Evrensel*'e verilen cezaların salt gazetenin kurumsal yapısını değil, gazetecileri içine dahil eden bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Cezalar tam da bu açıdan kuruma, gazetecilere ve gazeteciliğe etkileri açısından değerlendirilmelidir. Dolayısıyla BİK'in uygulamaları bir anlamıyla sadece *Evrensel*'le sınırlı kalmamakta, gazetede istihdam edilenleri ve onların mesleki anlayışını da cezalandıran bir hat çizmektedir. Bu açıdan bakıldığında gazetecilerin deneyimleri, basının karşı karşıya kaldığı durum ve koşulları da ortaya koymaktadır.

Sonuç Yerine

Çalışmanın ilk bölümünde belirtildiği gibi BİK, 1960'lar Türkiye'sinde basın özgürlüğünü kısmı de olsa sağlamak ve basını patronaj baskısından korumak amacıyla kurulmuştur. Bu amaç, Türkiye'nin zaman içinde değişen politik atmosferinden etkilenerek başkalaşmıştır. BİK otoriterleşen siyasi yapının basın alanında kontrol sağlayabileceği bir kurum haline gelmiştir. Gazeteleri ekonomik anlamda kısıtlayan alan BİK'in politikaları siyasal ve toplumsal koşullarla ilişkiliyken, medya ortamının üretim ve dağıtım gibi yapısal sorunları da iktidarlara mesafeli basın kuruluşları üzerindeki baskıyı artırmıştır.

Bu minvalde makale, *Evrensel* gazetesine BİK tarafından verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarını okur ve gazete çalışanlarının katkısıyla değerlendirmeyi amaçlamıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgulara geçmeden önce *Evrensel*'in temel olarak karşı karşıya kaldığı sorunlardan kısaca bahsedilecek olursa bunlar: 1) Resmî ilan ve reklam durdurma cezaları, 2) gazetenin kurumsal kimliği ve gazete çalışanlarına açılan davalar, 3) gazete dağıtımının 2018 itibariyle tekelleşmesi ve bunun ortaya çıkardığı problemlerdir.

Bu durum, Türkiye'nin güncel ekonomik, siyasi ve kültürel atmosferinden ayrı düşünülmeyecek gerçekliklerdir. Geline nokta Türkiye siyasi yapısı ve

ekonomisinin geçirdiği kriz, basın/medyanın ve gazetecilerin ağır bir baskı ile karşı karşıya kalmasının temel etmenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Nitekim Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler'in (RSF) "2024 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi"nde Türkiye'nin 180 ülke içinde 158'inci olması (RFS, 2024); TGS tarafından yayımlanan *2023-2024 Basın Özgürlüğü Raporu*'nda yer alan gazetecilere yönelik soruşturma, gözaltı ve tutuklamalar, medya mecralarının karşılaştığı idari para cezaları ve yayın durdurma cezaları, içerik kaldırma kararları (TGC, 2024) bu durumu doğrulamaktadır.

Çalışma kapsamında işaret edildiği gibi *Evrensef* yayın politikasında Türkiye işçi sınıfının gündemi, sorunları ve bu sorunlara çözüm önerileri ağırlık taşımaktadır. Gazete okur ve çalışanları BİK aracılığıyla *Evrensef*'e verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarının gazetenin yayın politikasıyla ilişkili olduğunu düşünmektedir. Zira okur ve gazete çalışanları *Evrensef*'in Türkiye medyasındaki özgün konumunu gazetenin yayın politikasıyla ilişkilendirirken, *Evrensef*'i işçi sınıfının, kadınların, göçmenlerin ve ezilen farklı kesimlerin gazetesi olarak görmektedir.

Katılımcıların tamamı, gazeteye verilen resmî ilan ve reklam durdurma cezalarını basın özgürlüğünün kısıtlanması olarak değerlendirirken, uygulamaların kamu yararını zedelediğini, habere ulaşma konusunda tüm toplumun cezalandırıldığını ifade etmektedir. İlâveten okurlar, cezalar vesilesiyle gazetenin bir nevi hedef gösterildiğini, bunun sonucunda gazetenin dar bir okur kitlesine seslenmek durumunda kaldığını işaret etmektedir. Çalışanlar ise cezaların maddi zorlukları artırdığını, gazetenin kapanma ihtimalinin dahi basın özgürlüğüne baskı olduğunu; gazeteye yönelik uygulamaların hakikatin toplumla buluşmasını engellediğini ileri sürmektedir. Öte yandan burada ifade özgürlüğüyle de ilişki kurulmakta, basın özgürlüğü ve kamu yararının engellenmesi, ifade hürriyetini de kapsayan bir sınırlama olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanında Türkiye'de basın özgürlüğü sadece son yıllarda değil, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana baskı altındadır. BİK gibi zamanla siyasi etkilere açık hale gelen düzenleyici/denetleyici kurum ve kuruluşlar gazetelere ve dolayısıyla basın özgürlüğüne tahakküm uygulayabilmektedir. Bu alanda BİK'i siyasi iktidardan ve çıkar çevrelerinden bağımsız hale getirecek yasal çerçevelerin hazırlanması, kurum yönetim yapısı ve seçim usullerinin değiştirilmesi gerekmektedir (Adaklı vd.,

2020: 3). Bu önlemler en azından kurumların siyasi etkiye daha az maruz kalmalarını sağlarken, basın özgürlüğünü, toplumun bilgi edinme ve haber alma hakkını da asgari düzeyde karşılayacaktır.

Kaynakça

- Adaklı, Gülseren, vd. (2020). *Türkiye’de Medya ve İfade Özgürlüğü için Siyasa Önerileri*. Ankara: Özgürlük Araştırmaları Derneği.
- Alantor, Özgür (2021). *Türkiye’de resmi ilanların Basın İlan Kurumu ya da Valilikler aracılığıyla dağıtımının gazeteler üzerindeki etkisi (Kastamonu-Çankırı örneği)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asante, Clement E. (1997). *Press Freedom and Development: A Research Guide and Selected Bibliography*. London: Greenwood Pres.
- Atuk, Fatma Gökçen (2020). “Medya ve İktidar İlişkisi Bağlamında Demokrat Parti’nin İlan ve Reklam Politikaları.” *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1): 533-556.
- Avcı, Devrim (2020). “BİK ve basın özgürlüğü: Evrensel’e verilen ilan kesme cezaları.” <https://expressioninterrupted.com/tr/bik-ve-basin-ozgurlugu-evrensel-e-verilen-ilan-kesme-cezaları/> Erişim tarihi: 17 Haziran 2024
- Ayten, Adem (2011). *Türkiye’de Basın ve Rejimi (Cumhuriyet Dönemi Basın İktidar İlişkisi ve Basın Rejimleri)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bianet (2016). “Evrensel Gazetesi 22 Yaşında.” <https://bianet.org/haber/evrensel-gazetesi-22-yasinda-175601> Erişim tarihi: 14 Haziran 2024.
- BİK (2024). “Hakkımızda.” <https://bik.gov.tr/kurumsal/hakkimizda/> Erişim tarihi: 11 Haziran 2024.
- BirGün (2022). “Evrensel Yazarı Ender İmrek’e ‘Cumhurbaşkanı’na hakaret’ten dava” <https://www.birgun.net/haber/evrensel-yazari-ender-imrek-e-cumhurbaskani-na-hakaret-ten-dava-382988> Erişim tarihi: 17 Haziran 2024.
- Bulunmaz, Barış (2012). “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları.” *Öneri Dergisi*, 10 (37): 203-214.

- Creswell, John W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Deseni*. Bütün, Mesut ve Demir, Selçuk Beşir (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, John W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Demir, Selçuk Beşir (Çev.), Ankara:Eğiten Kitap.
- Cumhuriyet (2021). "BİK'in raporu: Para yandaş gazetelere akmış!" <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bikin-raporu-para-yandas-gazetelere-akmis-1840144> Erişim tarihi: 13 Haziran 2024.
- Çaralan, İhsan (2022). "Evrensel bütün baskılara karşın 27 yıldır susmadı bugün de susturulamayacak!" <https://evrensel.net/yazi/91483/evrensel-butun-baskilara-karsin-27-yildir-susmadi-bugun-de-susturulamayacak> Erişim tarihi: 29 Haziran 2024.
- Deniş, Halil Emre (2019). *Türk Basınında Vesayet Rejimi ve Basın İlan Kurumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmuş, Gökhan (2021). "Meslek örgütleri: BİK'in cezalarıyla halkın haber alma hakkı gasbediliyor" *Gözde Tüzer'in röportajı*. <https://www.adilmedya.com/meslek-orgutleri-bikin-cezalarıyla-halkin-haber-alma-hakki-gasbediliyor/> Erişim tarihi: 13. Haziran 2024.
- Durna, Tezcan ve İnal, Ayşe (2010). "12 Eylül, Medya ve Demokratikleşme Sorunu." *Mülkiye Dergisi*, 34(268): 123-145.
- Emre Kaya, Ayşe Elif (2010). "Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri." *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39): 93-118.
- Engin, Nedim (2023). *Yerel gazetelerin dijital dönüşüm sürecinde Basın İlan Kurumu'nun rolü ve önemi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğul, Cem (2019). *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Evrensel (2000). "10 gün kapatıldık." <https://www.evrensel.net/haber/122679/10-gun-kapatildik> Erişim tarihi: 14 Haziran 2024.

Evrensel (2018). "Yazarımız Kamil Tekin Sürek'e 'faşist diktatörlük' davası."

<https://www.evrensel.net/haber/355764/yazarimiz-kamil-tekin-sureke-fasist-diktatorluk-davasi> Erişim tarihi: 17 Haziran 2024

Evrensel (2020). "Yazarımız Ceren Sözeri ve Evrensel'e açılan dava yarın

görülecek." <https://www.evrensel.net/haber/415778/yazarimiz-ceren-sozeri-ve-evrensele-acilan-dava-yarin-gorulecek> Erişim tarihi: 17 Haziran 2024.

Evrensel (2022a). "Basın İlan Kurumunun Evrensel'e verdiği ilan ve reklam kesme cezaları 108 güne ulaştı." <https://www.evrensel.net/haber/459509/basin-ilan-kurumunun-evrensele-verdigi-ilan-ve-reklam-kesme-cezolari-108-gune-ulasti>

Erişim tarihi: 17 Haziran 2024.

Evrensel (2022b). "Basın İlan Kurumu resmi ilan ve reklam yayımlama hakkımızı iptal etti!"

[https://www.evrensel.net/haber/468619/basin-ilan-kurumu-resmi-ilan-ve-reklam-yayimlama-hakkimizi-iptal-etti-evrenselsusmaz#:~:text=Bas%C4%B1n%20%C4%B0lan%20Kurumu%20\(B%C4%B0K\)%2C,hak%20t%C3%BCm%C3%BCyle%20iptal%20edilmi%C5%9F%20oldu](https://www.evrensel.net/haber/468619/basin-ilan-kurumu-resmi-ilan-ve-reklam-yayimlama-hakkimizi-iptal-etti-evrenselsusmaz#:~:text=Bas%C4%B1n%20%C4%B0lan%20Kurumu%20(B%C4%B0K)%2C,hak%20t%C3%BCm%C3%BCyle%20iptal%20edilmi%C5%9F%20oldu). Erişim tarihi: 17 Haziran 2024.

Hıfzı, Topuz (2011). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Karagöz, Gül (1999). *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye'de İletişim Özgürlüğü: Türk Yazılı Basını Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kejanlıoğlu, Beybin (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*. Ankara: İmge Kitap.

Kızılca, Karagöz Gül ve Kızılca, Fikret Kemal (2022). "Basın İlan Kurumu ve 2017-2021 Arasında Basına Verilen İlan Durdurma Cezaları." *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 36: 6-33.

Kösedag, Mehmet Sena (2016). "Türk Basın Kanunu'nda Yapılan Değişikliklerin Yazılı Basında Temsili." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43): 2053-2051.

- Oranlı, Çetin (2022). *Türkiye'de Yerel Basının Gelişiminde Basın İlan Kurumunun Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öç, Bora (2014). *Türkiye de Basın İlan Kurumu'nun yerel basına etkileri uygulamalı bir alan çalışması; Sivas yerel basını örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önderoğlu, Erol (2021). Meslek örgütleri: BİK'in cezalarıyla halkın haber alma hakkı gasbediliyor." *Gözde Tüzer'in röportajı*. <https://www.adilmedya.com/meslek-orgutleri-bikin-cezalarıyla-halkin-haber-alma-hakki-gasbediliyor/> Erişim tarihi: 13. Haziran 2024.
- Özdal, Hakkı (2024a). "Emekçilerin gazetesi 29 yaşında." Erişim tarihi: 18 Haziran 2024. <https://www.evrensel.net/haber/520388/emekcilerin-gazetesi-29-yasinda>
- Özdal, Hakkı (2024b). "Ruşen Çakır'ın konuğu Hakkı Özdal: Evrensel Gazetesi'nden dayanışma çağrısı." Erişim tarihi: 18 Haziran 2024. <https://medyascope.tv/2024/03/07/rusen-cakirin-konugu-hakki-ozdal-evrensel-gazetesinden-dayanisma-cagrisi/>
- Resmî Gazete (1950). 20 Eylül 1950, Sayı: 7613. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7613.pdf> Erişim tarihi: 10 Haziran 2014.
- Resmî Gazete (1951). 1 Ağustos 1951. Sayı: 7876. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7873.pdf> Erişim tarihi: 10 Haziran 2014.
- Resmî Gazete (1961). 9 Ocak 1961, Sayı: 1072. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10702.pdf> Erişim tarihi: 11 Haziran 2024.
- Resmî Gazete (1994). 30 Kasım 199, Sayı: 22127. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> Erişim tarihi: 13 Haziran 2024.
- Resmî Gazete (2022). 13 Ekim 2022, Sayı: 31987. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm> Erişim tarihi: 13 Haziran 2024.
- RFS (2024). "Index 2024" <https://rsf.org/en/index> Erişim tarihi: 28 Haziran 2024.
- Savran, Sungur (2016). *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri: Cilt I*. İstanbul: Yordam Kitap.

Subaşı, Münevver ve Okumuş, Kübra (2017). "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2): 419-426.

TGS (2024). *TGS Basın Özgürlüğü Raporu (2023-2024)*. <https://tgs.org.tr/tgs-basin-ozgurlugu-raporu-2023-2024/> Erişim tarihi: 28 Haziran 2024.

Üstün, Hasan (2010). *Türkiye'de Devletin Yazılı Basına İlan ve Reklâm Dağıtım Politikaları ve Basın İlan Kurumu Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yakışır, Yeşim (2016). *Medya-demokrasi ilişkisi: Yerel basın ve Basın İlan Kurumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, Nuran (1996). "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1): 481-505.